

«Δημιουργία Πλατωνικού και Βιβλικού Θεού»

του Αγραπίδη Κωνσταντίνου

Από τη στιγμή της επαφής του Χριστιανισμού με τον Ελληνισμό ένα από τα μεγαλύτερα και σημαντικότερα προβλήματα που προέκυψαν, ήταν αυτό της σχέσης μεταξύ του Θεού και του κόσμου. Ο θεός των Ελλήνων ήταν πάντοτε δεμένος με τον κόσμο. Ο κόσμος αυτός για τους Έλληνες, ήταν αιώνιος. Δεν υπήρχε περίπτωση να ειπωθεί ότι η οντολογική του υπόσταση είχε κάποιο ξεκίνημα, να δεχτούν δηλαδή ότι υπάρχει κάποια αρχή του κόσμου, που θα επέτρεπε να πουν ότι δημιουργήθηκε «εξ ουκ όντων». Ουσιαστικά θεωρούσαν ότι δεν ήταν αυτός η προϋπόθεση που ερμηνεύει τον κόσμο, αλλά το συμπέρασμα, στο οποίο φθάνουμε ερμηνεύοντας τον κόσμο.

Ακόμη κι όταν ο θεός δημιουργεί τον κόσμο στον «Τίμαιο» του Πλάτωνα, τον δημιουργεί από ύλη που προϋπάρχει.

Στην πραγματικότητα λοιπόν, δεν ήταν τίποτε άλλο παρά ο διακοσμητής που έδωσε στον κόσμο μορφή, αρμονία και φυσικούς νόμους, αλλά που δεν του έδωσε την ύπαρξη στην απόλυτη οντολογική της έννοια, μια και κάτι προϋπήρχε πριν τον δημιουργήσει. Έτσι δεν μπορεί να γίνει λόγος για «αρχή» του κόσμου με την απόλυτη σημασία της λέξης. Είναι αδιανόητο για τον αρχαίο Έλληνα να προϋποθέσει ένα Θεό που δε δεσμεύεται από το Είναι. Αυτό το Είναι, είναι η προϋπόθεση της δράσης και της ελευθερίας σε αντίθεση μ' αυτό που υποδηλώνει η βιβλική νοοτροπία. Πρώτα υπάρχεις και μετά δρας ελεύθερα. Η ελευθερία που αυθαιρετεί απέναντι στον κόσμο και την αρμονία του, είναι ύβρις που τιμωρείται ακριβά. Το τίποτε, «το ουκ είναι», δεν είχε ποτέ θέση στη σκέψη του. Όλα υπήρχαν γι' αυτόν κατά κάποιο τρόπο πάντοτε, και ο κόσμος υπήρχε κατά κάποιο τρόπο αιώνια.

Ο αρχαίος Έλληνας είχε συναισθήματα απέχθειας για το χάος, ενώ αντίθετα λάτρευε το Καλόν, που στη σκέψη του ήταν συνυφασμένο με την τάξη, την αρμονία, τον κόσμο. Ο θεός τους κατά συνέπεια δημιουργεί γιατί κι αυτός απεχθάνεται το χάος και την ακοσμία. Είναι θεός της ωραιότητας, της τάξης και του κόσμου, άρα θεός κοσμικός.

Έτσι αν κι ο θεός του Πλάτωνα, εντελώς υποθετικά, θα μπορούσε και να μην δημιουργήσει τον κόσμο, παρόλα αυτά τον δημιούργησε γιατί διαφορετικά δε θα ήταν θεός του καλού. Το Καλόν για τον αρχαίο Έλληνα, όπως τονίσαμε πιο πάνω, ασκεί ακαταμάχητη έλξη, ενώ το χωρίς σχήμα, το μη εύμορφο, το «άσχημο» προκαλεί απέχθεια. Το να αγαπήσει κανείς τον άσχημο, τον αμαρτωλό και να αποφύγει την έλξη του ωραίου και του καλού, ήταν αδιανόητο για τον αρχαίο Έλληνα..

Ο χριστιανισμός, αντίθετα ,έχοντας τις ιστορικές καταβολές του στον Ιουδαϊσμό, έφερε μαζί του μια θεώρηση του κόσμου που επικράτησε να την λέμε βιβλική. Σύμφωνα μ' αυτή τη θεώρηση ο κόσμος δεν είναι αυτεξήγητος, ούτε αυθυπόστατος. Δε δημιουργήθηκε από τον ίδιο τον εαυτό του, ούτε είναι αιώνιος, αλλά είναι προϊόν της σοφίας, της θέλησης και της δύναμης του Θεού και δεν έγινε από κάτι προϋπάρχον. Για να τον κατανοήσει κανείς και να ζήσει σωστά σ' αυτόν πρέπει να πάει πίσω απ' αυτόν, να προϋποθέσει ένα

ον εντελώς ελεύθερο από τον κόσμο, δηλαδή το Θεό, ο Οποίος δεν ερμηνεύεται από τον κόσμο, αλλά ερμηνεύει αυτός ως προϋπόθεση τον κόσμο. Τόσο ελεύθερος είναι ο Θεός αυτός από τον κόσμο, ώστε η ελευθερία Του, η θέλησή και η ενάργηιά Του να δημιουργούν όντα. Οτιδήποτε δηλαδή μπορεί να λεχτεί ότι υπάρχει, είναι αποτέλεσμα της ελευθερίας και των επεμβάσεων του ελεύθερου αυτού Όντος στο χρόνο και το χώρο.

Αντίθετα από το θεό του Πλάτωνα, ο Θεός των χριστιανών έχει την ελευθερία να αγαπά τους καλούς και τους άσχημους ίσως πιο πολύ κι από τους καλούς καγαθούς.

Ο χριστιανός Θεός δε δημιουργεί, άρα, τον κόσμο γιατί αγαπά το καλό και θέλει να δώσει μορφή και κάλλος στον κόσμο. Δημιουργεί, διότι θέλει να υπάρχει κάτι άλλο εκτός του εαυτού Του, με το οποίο να διαλέγεται και να κοινωνεί, διότι θέλει να δώσει ύπαρξη σε κάτι που δεν υπήρχε καθόλου πριν¹.

Η δημιουργία του Θεού των χριστιανών είναι στην ουσία της πράξη οντολογική, δηλαδή συστατική μιας άλλης ύπαρξης, ενώ για το θεό του Πλάτωνα, είναι στην ουσία της πράξη αισθητική, μορφοποίηση δηλαδή μιας ύλης που προϋπάρχει.

«Θεός - κόσμος», «κτιστό - άκτιστο»

Η έννοια κόσμος είναι μια έννοια που πρωτοπαρουσιάστηκε στην ιστορία από το αρχαίο ελληνικό πνεύμα, με την οντολογική σύνδεση του θεού και των όντων, κάνοντας τα έτσι ένα αρμονικό και θεϊκό σύνολο, έναν κόσμο.

Η κτίση είναι μια έννοια που συναντάμε για πρώτη φορά στον Απόστολο Παύλο και που σαφώς προϋποθέτει μια οντολογικά απόλυτη αρχή, ένα γεγονός δηλαδή που συμβαίνει για πρώτη φορά.

Ο κόσμος προϋποθέτει την αναγκαστική σύνδεσή του με το θεό, την παρουσία τού θεού μέσα του, για να είναι κόσμος. Ο θεός των Ελλήνων ήταν πάντοτε δεμένος με τον κόσμο και υποταγμένος στο είναι του και έκανε το είναι αυτό απόλυτο.

Η κτίση προϋποθέτει μια πράξη του Θεού που έφερε στην ύπαρξη κάτι άλλο, κάτι εκτός του εαυτού Του, κάποιο κτίσμα που βρίσκεται όχι μέσα Του, αλλά απέναντί Του². Η κτίση δηλαδή υπάρχει, επειδή μετέχει στη θεότητα. Απ' αυτήν παίρνει συνεχώς το είναι, τις ιδιότητές της και τις δυνατότητες εξέλιξής της. Δεν είναι αυτοϋπαρκτη, μετέχει όμως συνεχώς στο ον (τη θεότητα), κι έτσι μόνο υπάρχει.

Από την αρχή, η πατερική θεολογία τόνισε με έμφαση, ότι ο Θεός δεν πρέπει να δένεται στην σκέψη μας οντολογικά με τον κόσμο. Ο Θεός ούτε γεννήθηκε από κάποιον άλλο (Θεογονία) ούτε έγινε από κάποιον άλλο (Κτισσιολογία). Αντίθετα ο κόσμος δημιουργήθηκε εκ του «μη όντος».

1. Ι. Ζηζούλια, «Χριστολογία και Ύπαρξη. Η διαλεκτική κτιστού-ακτίστου και το δόγμα της Χαλκηδόνας», *Σύναξη* 2 (1982), σ.12

2. ό. π. Ι. Ζηζούλια, σ.12

Ο Θεός της Βίβλου ήταν ανεξάρτητος από τον κόσμο κι έκανε ότι ήθελε, ελεύθερος από κάθε λογική και ηθική δέσμευση.

Σε μια τέτοια αντίληψη για το Θεό δεν ήταν το είναι που είχε τον αποφασιστικό λόγο στην οντολογία, αλλά η ελευθερία. Αυτή ακριβώς η έννοια της ελευθερίας ήταν που επέβαλε την έννοια του μηδενός ως έννοιας απολύτου. Το ότι ο κόσμος δεν είναι αιώνιος, αλλά «κτιστός» και το ότι ξεκίνησε από το «τίποτε», σύμφωνα με την απόλυτη οντολογική έννοια, σημαίνει ότι θα μπορούσε και να μην υπήρχε. Αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η ύπαρξή μας δεν είναι αναγκαστική, αλλά προϊόν ελευθερίας³.

Αν τώρα ο κόσμος ήταν αιώνιος, δε θα αναρωτιόμαστε γιατί να υπάρχει μια και θα υπήρχε οπωσδήποτε. Στην περίπτωση αυτή το μόνο φυσικό ερώτημα θα ήταν ίσως το γιατί να υπάρχει μ' αυτή τη μορφή και όχι με κάποια άλλη, ή μ' αυτόν τον τρόπο και όχι με κάποιο διαφορετικό.

Για την επιστήμη η ύπαρξη του κόσμου στην απόλυτη έννοιά της είναι ένα αξίωμα, κάτι που θα πρέπει να δεχτεί αναγκαστικά χωρίς αποδείξεις. Η οντολογική αυτή αναγκαστικότητα, εξαφανίζεται μόνο από τη στιγμή που εισάγεται η διαλεκτική του «κτιστού - άκτιστου».

Το ότι ο κόσμος θα μπορούσε και να μην υπήρχε, σημαίνει ότι η ύπαρξη για μας είναι ένα δώρο ελευθερίας, είναι χάρις.

Και το να γνωρίζεις ότι η ύπαρξή σου είναι ένα δώρο ελευθερίας κι όχι μια αιώνια και αυτονόητη πραγματικότητα, δε σε ελευθερώνει μόνο διανοητικά και φιλοσοφικά από τη δέσμευση της σκέψης σε αναγκαστικά αξιώματα και λογικές κατηγορίες.

Σε ελευθερώνει επίσης από τη δουλεία στην ίδια σου την ύπαρξη και σε κάνει να ευγνωμονείς το Θεό για το δώρο της ύπαρξης χωρίς να γίνεσαι δούλος της, ώστε και να μπορείς να την εκτιμάς, αλλά και να μπορείς ελεύθερα να τη χαρίζεις⁴.

Σύμφωνα λοιπόν με ότι παραθέτουμε παραπάνω, τα σχήματα «κτιστό - άκτιστο» και «θεός - κόσμος» δεν είναι τα ίδια εφόσον το πρώτο καθιστά αναγκαία μια απόλυτα διαλεκτική σχέση, ενώ το δεύτερο δεν την επιτρέπει.

3. ό. π. Ι. Ζηζούλια, σ.14

4. ό. π. Ι. Ζηζούλια, σ.15